

Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)
Wallininkuja 2 C 53, 00530 Helsinki

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 12.11.2012 (OM 18/41/2010; OM031:00/2010) Todistelutoimikunnan mietinnöstä ”Todistelu yleisissä tuomioistuimissa”.

1) Lakiehdotus oikeudenkäymiskaaresta, 17 luku Todistelusta, 16 §. Pykälässä säädettäisiin pappien vaitiolovelvollisuudesta.

Pykälän 2 momentissa vaitiolovelvollisuudesta valtionkirkoissa erikseen säädettyyn viittaava sana *kuitenkin* antaisi ymmärtää, että valtionkirkotkin olisivat 1 momentin mukaisia uskonnonvapauslaissa tarkoitettuja rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia, mitä ne eivät ole. Sana olisi poistettava tarpeettomana ja harhaanjohtavana. Oikeasta terminologiasta olisi pidettävä huoli; koulumaailmassa sovellettaessa lomakkeiden laatimiseen perusopetuslain ja lukiolain uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetusta koskevia pykäläitä tässä terminologiassa on horjuvuutta, kuten olen joutunut huomaamaan kanneltuani lomakkeista eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vielä suuremmalla syyllä olisi mietinnön luvun 4 Esityksen vaikutukset viimeisestä virkkeestä poistettava sana ”muiden”. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi täsmennettävä käsitteitä uskonnonvapauslain 2 §:n mukaisesti; se voitaisiin tehdä lisäämällä toisen kappaleen alkuun kaksi sanaa seuraavasti: ”Muiden uskonnonvapauslaissa tarkoitettujen uskonnollisten yhdyskuntien”.

Käsite ”pappi” soveltuu eri aikakausien eri uskontoihin, vaikkakaan ei ehkä kaikkiin. Mutta käsitteet ”rippi” ja ”sielunhoito” ovat kristillistä teologiaa ja peräisi kirkkolain vaitiolovelvollisuutta koskevista pykäläistä. Oikeudenkäymiskaaresta pitäisi käyttää termejä, jotka voivat olla jokaisen käsitettävissä. Nythän on selvää, että jokainen ihminen voi saada omantuntonsa tuskiin lievitystä uskoutuessaan toiselle, vaikka hän sitten ymmärtäisikin — tai ehkä juuri sen tähden —, että toinen olisi tapauksesta riippuen velvollinen kertomaan tietoon saamansa viranomaiselle. Pykälässä pitäisi siis sanoa esimerkiksi seuraavasti pykälän yksityiskohtaisten perustelujen sanontoja mukaillen: *mitä hän on yksityistä uskoutumista koskevassa yhdyskunnan sääntöjen tai vakiintuneen käytännön mukaisessa tilanteessa saanut tietää.* Voi kyllä kysyä, kuinka tuomioistuin tuon vaitiolovelvollisuuden selvittäisi; kääntyisikö se Patentti- ja rekisterihallituksen puoleen?

Pykälän hyvä puoli on sen tasapuolisuus uskonnonvapauslain mukaisten uskonnollisten yhdyskuntien kesken. Huono puoli on taas näiden yhdyskuntien etuoikeuksien lisääminen. Uskonnollisissa yhdyskunnissa on myös tapahtunut jäsenten perusoikeuksien loukkaamisia ja sitten vaiettu näistä loukkauksista sekä jopa vaadittu uhreja niistä vaikenemaan. Vaitiolovelvollisuus ei helpota ongelman ratkaisemista.

Yhdistyksemme tavoite on maallinen, sekulaari valtio, mutta voi pohtia, olisiko uskonnollisille yhdyskunnille maallisessa valtiossa sittenkin uskonnonvapauden tähden annettava joitakin etuoikeuksia, kuten juuri vaitiolovelvollisuus todistettaessa. Sitä ei kuitenkaan tarvitse ratkaista nyt.

2) Lakiehdotus oikeudenkäymiskaaresta, 17 luku Todistelusta, 44 § 1 mom ja 45 §. Näiden säännösten mukaan todistajan ja asiantuntijan Jumalan kautta antamasta valasta luovuttaisiin ja kaikki antaisivat jatkossa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta. Yhdistyksemme kannattaa tätä muutosta.

Oikeudenkäymiskaarta olisi joka tapauksessa muutettava jo siksi, että uskonnonvapauslain valaa ja vakuutusta koskeva 5 § sallii kaikille, siis myös uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille, vapaan valinnan valan vannomisen ja vakuutuksen antamisen kesken tilanteissa, joissa lain mukaan on tehtävä näistä toinen tai toinen. Tämä on ohitettu mietinnön luvun 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset jaksossa 3.2.8 Todistelumenettely pääkäsittelyssä, ja siksi voitaisiinkin väittää, että toisin kuin jaksossa esitetään, kukaan ei joutuisi valaa vannotessaan tekemään selkoa mahdollisesta uskonnollisesta vakaumuksestaan. Mutta toisaalta valan sisällön tähden täysi valinnaisuus koskee kuitenkin

oikeasti vain kristinuskoa tunnustavaa, joten vakuutuksen antava ei-kristitty ei voi täysin suojautua katsomuksensa arvailulta. Yhdenvertaisuuden tähden onkin siirryttävä neutraaliin vakuutukseen.

Säännösten sanamuotoa on kuitenkin muutettava niin, että epämääräinen ja myös ongelmallinen omistusliitteetön sana *kunnian* korvataan omistusliitteisellä sanalla *kunniani*. Niinpä, kuten 45 §:n yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, laillistettu lääkäri ja hammaslääkäri vahvistaa lausuntonsa tuomioistuimelle sanoin ”minkä kunniani ja omantuntoni kautta vakuutan”. Samoin juhlallinen sotilasvakuutus alkaa sanoin ”Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta” ja sekä sotilasvala että -vakuutus päättyvät sanoihin ”Kaiken tämän minä tahdon kunniani ja omantuntoni mukaan täyttää.”.

Olen itse hiljan miettinyt sotilasvalaa ja sotilasvakuutusta jatkaessani 16.8.2012 vastinettani eduskunnan oikeusasiamiehelle puolustusvoimien kirkollista työtä ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevis- sa asioissa dnro 4489/2/10 ja dnro 3543/4/11. Olin pyytänyt Maavoimien Esikunnan henkilöstöosasto- lta erityisesti elämänkatsomustiedon sotilasvakuutusta koskevia opetusmateriaaleja. Huomautin, että toisaalta esimerkiksi oikeudessa todistaja vannoo valan tai antaa vakuutuksen ilman eri opetus- ta vain muistutuksin totuusvelvollisuudesta, eikä valaa vastaanottamassa ole pappia eikä siihen liity (muuta) kirkollisia seremonioita.

Paljastui, että sotilasvakuutuksesta ei ollut lainkaan omaa itsenäistä materiaaliaan. Sotilaspapeille, jotka vastaavat myös elämänkatsomustiedon opetuksesta, oli vuosien myötä jaettu hyvin runsaasti hy- vin kristillistä sotilasvalaa koskevaa materiaalia. Niinpä *Mietintö, jonka on laatinut piispainkokouksen valaongelmaa tutkimaan asettama toimikunta* (8.2.1968, 36 sivua) piti valan määritelmää selvitelles- sään valana myös sekulaaria ”juhlallista vakuutusta”, mutta tätä halventaen teoretisoi senkin olevan uskonnollisen (sivut 10–11). Vakuutuksessa ”kunnian ja omantunnon kautta” se näki ”kunnian” ja ”omantunnon” loukkaavasti ensisijaisesti kristillisinä käsitteinä ja vasta toissijaisesti sekulaareina (si- vut 21–22), jolloin taas vakuutus edellytti ”tietoisesti kristinuskonvastaista kaikesta tuonpuoleisesta riippumattoman ihmisen itsensä jumalointia” (sivu 23). Mutta toimikunta joutui myöntämään, et- tä suurin osa kansalaisista käsitti ilmaisun ”kunnian ja omantunnon kautta” maallistuneesti kunnan kansalaisten tuntomerkinä (sivu 23). Oppituntimateriaali *Asevelvollisuus ja sotilasvala* (PE kirkollis- asiaintoimisto 11.2.1970, 10 sivua) tiivistä äsken tarkastelemaani valamietintöä sanomalla, että Uuden Testamentin kielenkäytössä ”kunnia ja omatunto” perustuvat Jumalan kunniaan ja Pyhän Hengen oh- jaukseen. Kirjoituksessani kysyinkin (kylläkin leikillisesti), olisiko sitten sellaisen ajatuksen peruja se, että taannoin veroilmoituksessa allekirjoitusta edelsi teksti ”[antamani tiedot] vakuutan oikeiksi kun- nian ja omantuntoni kautta”, vaikka kaiketi jokainen kuitenkin luki ja ymmärsi tuossa tarkoitettavan omistusliitteellistä sanaa ”kunniani”.

Omistusliitteetön sana ”kunnian” jättäisi auki, kenen tai minkä kunniasta olisi kyse. Olisi loukkaavaa ja asiatonta jättää auki tulkinta, erityisesti kristillinen, että vakuutuksen antava vetoaisikin jonkun tai jonkin muun kunniaan kuin itsensä. Jos taas kysymyksessä on vain vanha, yhteydestä toiseen siirtynyt kielellinen kömmähdyks, se olisi korjattava oikeudenkäymiskaaren osalta nyt, jotta vakuutuksen antajaa ei yhä edelleen pakotettaisi joko kielenvastaisuuteen tai poikkeamaan lakitekstin sanamuodosta.

Yhdenvertaisuuden tähden tulisi lainsäädännössä kristillinen vala kauttaaltaan korvata juhlallisella vakuutuksella, jota Nykysuomen sanakirjan perusteella voisi sitten kutsua valaksikin.

Jouni Luukkainen
puheenjohtaja
p. (09) 191 51443, (09) 7534 703
jouni.luukkainen@helsinki.fi